

УДК [81'38:81'367]:[811.111+811.161.3]

АДЗІНКІ СТЫЛІСТЫЧНАГА СІНТАКСІСУ Ў АНГЛАМОЎНАЙ І БЕЛАРУСКАМОЎНАЙ ПУБЛІЦЫСТЫЦЫ

Я. І. Місцюкевіч,
*выкладчык кафедры замежных моў
МДЭІ ім. А. Д. Сахарова БДУ*

Паступіў у рэдакцыю 27.06.17.

UDC [81'38:81'367]:[811.111+811.161.3]

UNITS OF STYLISTIC SYNTAX IN ENGLISH-LANGUAGE AND BELARUSIAN- LANGUAGE PUBLICISM

Y. Mistsiukevich,
*the teacher of the foreign languages
department ISEI BSU*

Received on 27.06.17.

У артыкуле даследуецца выкарыстанне адзінак стылістычнага сінтаксісу ў беларускамоўных і англамоўных газетах і часопісах. Аўтар аналізуе працы айчынных і замежных лінгвістаў, якія займаліся праблемамі экспрэсіўнага сінтаксісу. У якасці крыніц фактычнага матэрыялу выкарыстоўваюцца інфармацыйныя публіцыстычныя тэксты (да гэтай родавай групы жанраў належаць інтэрв'ю, рэпартаж, нататка, справаздача) сацыяльна-культурнай тэматыкі. Асобна апісваюцца экспрэсіўныя сінтаксічныя сродкі ў загаловах.

Ключавыя словы: стылістычны сінтаксіс; экспрэсіўны сінтаксіс; антытэза; умаўчанне; парантэза; інверсія; рытарычнае пытанне; градацыя.

The article analyzes the use of stylistic syntax units in the Belarusian-language and English-language newspapers and magazines. The author analyzes the works of native and foreign linguists who have studied the expressive syntax. Informative journalistic texts are used as the sources of actual material (this genre includes interviews, reports, notes), of social and cultural themes. Separately it describes expressive syntax means in the headlines of newspapers.

Keywords: stylistic syntax; expressive syntax; anthesis; aposiopesis; parenthesis; inversion; rhetorical question; gradation.

Мова ў сваёй камунікатыўнай функцыі служыць чалавеку не толькі для перадачы думкі, але і для выражэння яго суб'ектыўнага стаўлення да таго, што ён выказвае, – пачуццяў, волі, ацэнкі. Экспрэсіўная функцыя мовы – здольнасць выражаць эмацыйны стан таго, хто выказвае думку, суб'ектыўныя адносіны да прадмета гаворкі і з'яў рэчаіснасці [1]. Таму экспрэсіўнасць як катэгорыя знаходзіць сваё праяўленне ва ўсіх сферах мовы і маўлення, у сувязі з гэтым сістэма сродкаў выразнасці аб'ядноўвае ў сабе адзінкі як лексічнага, так і сінтаксічнага ўзроўня мовы.

На сённяшні дзень экспрэсіўнасць як праява суб'ектыўнага фактару ў мове – з'ява, вывучэнню якой надаецца вялікая ўвага. Экспрэсіўны сінтаксіс з'яўляецца адным з актуальных аб'ектаў вывучэння ў сучаснай лінгвістыцы. Часта ў навуковай літаратуры, асабліва замежнай, дадзены тэрмін удакладняецца ці ўвогуле замяняецца тэрмінам «стылістычны сінтаксіс». Аналізуючы працы айчынных і замежных лінгвістаў, мы бачым, што такім чынам падкрэсліваецца прыналежнасць экспрэсіўнага сінтаксісу да катэгорыяльнага апарату стылістыкі. Найбольш падрабязна пытанні экспрэсіўнасці былі апісаны франка-швейцарскім лінгвістам Ш. Балі. Ён упершыню вылучыў «экспрэсіўна-стылістыку» – навуку, якая вывучае экспрэсіўна-эмацыйнальны аспект мовы. Ш. Балі разглядаў дыхатамію

рацыянальнага і эмацыйнальнага і як сутнасць, і як прыём даследавання [2]. Так, услед за М. Н. Кожынай, мы пад тэрмінам «экспрэсіўная стылістыка» разумеем напрамак лінгвастылістыкі, які вывучае экспрэсіўныя сродкі моўнай сістэмы і заканамернасці іх выкарыстоўвання носбітамі мовы [3].

Важнасць вывучэння экспрэсіўнага сінтаксісу адзначаюць шматлікія вучоныя-лінгвісты, якія даследавалі ў сваіх працах розныя яго аспекты. Так, В. А. Маслава разглядала экспрэсіўнасць мастацкіх твораў [4], А. С. Папоў даследаваў назоўны тэмы і іншыя сегментаваныя канструкцыі [5], Г. Н. Акімава аналізавала экспрэсіўныя ўласцівасці сінтаксічных структур [6], А. П. Скавароднікаў зрабіў шырокі агляд экспрэсіўных сродкаў сучаснай рускай літаратурнай мовы, прадставіўшы першую спробу класіфікацыі [7].

На матэрыяле беларускай мовы вывучэннем і даследаваннем экспрэсіўнага сінтаксісу займаліся Н. У. Чайка, В. У. Русак і Н. Э. Шандроха. Н. У. Чайка ў сваёй працы «Тыпалогія канструкцый з эліпсісам дзеяслова ў сінтаксічнай сістэме сучаснай беларускай літаратурнай мовы» ўпершыню прадстаўляе тэарэтычныя асновы кампенсацыйнай сінтаксічнай тыпалогіі, метадалагічныя прыцыпы якой прыдатны для аналізу і сістэматызацыі ўсіх структурна-сінтаксічных мадыфікацый [8]. В. У. Русак выявіла і класіфікавала

экспрэсіўныя сродкі ў праявітых творах Янкі Сіпакова [9]. Найбольш праблемным на сённяшні дзень застаецца пытанне стварэння адзінай класіфікацыі ўсіх сінтаксічных сродкаў, канструкцый і рэсурсаў, якія садзейнічаюць павелічэнню эмацыянальнасці і экспрэсіўнасці выказвання. У метадычным дапаможніку «Экспрэсіўны сінтаксіс» Н. Э. Шандроха зрабіла першую ў беларускай мове спробу класіфікацыі экспрэсіўных сінтаксічных фігур, размеркаваўшы іх у пяць груп:

- фігуры павелічэння аб'ёму выказвання;
- фігуры памяншэння аб'ёму выказвання;
- уласнарытарычныя фігуры;
- фігуры размяшчэння і перастаноўкі;
- маўленча-дыялагічныя фігуры [10].

У сваёй працы мы абапіраемся на фігуры, адлюстраваныя ў гэтай класіфікацыі, бо яна ахоплівае сродкі і канструкцыі, якія шырока выкарыстоўваюцца аўтарамі ў айчынай і замежнай англамоўнай публіцыстыцы з мэтай стварэння экспрэсіі.

Сучасная лінгвістычная навука характарызуецца тым, што ў цэнтр даследавання ставіцца чалавек як суб'ект грамадскай і пазнавальнай дзейнасці. Роля катэгорыі суб'екта пры вывучэнні публіцыстычнага тэксту з'яўляецца вельмі важнай для выяўлення яго спецыфікі ў большай ступені, чым для любога іншага тыпу тэксту. У публіцыстычным тэксце спецыфіка яго існавання арыентавана на ўздзеянне, непасрэднае выражэнне аўтарскай пазіцыі.

Беларускамоўныя і англамоўныя публіцыстычныя тэксты характарызуюцца наяўнасцю амаль усіх экспрэсіўных сінтаксічных канструкцый, сярод якіх інверсія, парантэза, рытарычны вокліч і пытанне, пытальна-адказная канструкцыя, антытэза, умаўчанне, устаўная канструкцыя, градацыя і інш. Асноўнае адрозненне ў іх колькаснай дыстрыбуцыі ў тэкстах беларускай і англамоўнай моў.

Ступень насычанасці публіцыстычнага тэксту экспрэсіўнымі сродкамі залежыць як ад жанру, да якога можна аднесці кожны асобны артыкул, так і ад тэматыкі. У сувязі з гэтым мы лічым мэтазгодным аналізаваць і параўноўваць беларускамоўныя і англамоўныя артыкулы аднолькавага жанру і тэматыкі. Такім чынам, у нашым даследаванні мы вывучалі інфармацыйныя публіцыстычныя тэксты сацыяльна-культурнай тэматыкі на прадмет выкарыстання аўтарамі экспрэсіўных сінтаксічных канструкцый (да гэтай родавай групы жанраў належаць інтэрв'ю, рэпартаж, нататка, справаздача) [11].

Публіцыстычныя тэксты выконваюць дзве асноўныя функцыі: паведамленне інфармацыі і ўздзеянне на масавага адрасата. Патрабаванне кампрэсіі інфармацыі, прыцягнення ўвагі і цікавасці чытача, узаемадзеянне ілакатывнай і перлакатыўнай мэт, выражэнне як экспліцытных, так і імпліцытных сэнсаў – гэта асноўныя фактары, якія характарызуюць сучасны публіцыстычны

стыль. У загаловах артыкулаў усе гэтыя фактары ўзаемадзеюць асабліва моцна, і менавіта па гэтай прычыне загаловкі як беларускіх, так і англамоўных газет амаль у 90 % выпадкаў утрымліваюць у сабе той ці іншы сродак сінтаксічнай экспрэсіі.

У загаловах беларускамоўных артыкулаў адным з найбольш тыповых сродкаў стылістычнага сінтаксісу з'яўляецца апасіапэза, ці ўмаўчанне, – указанне ў пісьмовым тэксце графічнымі сродкамі (шматкроп'ем) на невыказанасць часткі думкі: *Трымайся, чаромха...* (Маладосць, 04.2017 г.); *Каб можна было сказаць...* (Маладосць, 11.2016 г.). У прааналізаваным англамоўным матэрыяле такая з'ява ў загаловах сустракаецца рэдка, часцей у спалучэнні з іншымі сродкамі экспрэсіі, фарміруючы такім чынам стылістычную канвергенцыю: *Did a youthquake really happen... and did it swing the election?* (Telegraph, 10.06.2017 г.). Тут назіраецца спалучэнне апасіапэзы і сінтаксічнага паралелізму.

У англамоўнай публіцыстыцы значна распаўсюджаныя загаловкі пабудаваныя па схеме: **Т : К**, дзе **Т** – гэта тэма артыкула, назва месца дзеяння, агульная праблема, а **К** – гэта канкрэтызацыя названага ў першай частцы загалова: *Cannes 2017, A Gentle Creature review: a head-spinning odyssey into Russian despair* (Telegraph, 26.05.2017 г.); *'Star Wars': Why Darth Vader wasn't truly a villain* (ABCnews, 25.05.2017 г.).

У беларускай мове такіх загаловаў значна менш: *Заза Урушадзе: «Кіно – чарадзейная рэч, якая можа ажывіць нашы сны»* (Звязда, 20.10.2016 г.).

Аднолькава пашыранай з'яўляецца пабудова загаловаў у форме пытанняў: *Ці стаў Год культуры паспяховым для сферы кіно?* (Звязда, 24.12.2016 г.); *Як фільм «Розум» трапіў на вялікі экран?* (Звязда, 17.12.2016 г.); *Does watching Love Island with my daughter make me a bad parent?* (Telegraph, 08.06.2017 г.).

Пытанні як сродак стылістычнага сінтаксісу часта выкарыстоўваюцца англа- і беларускамоўнымі аўтарамі ў тэксце публіцыстычных артыкулаў. Часцей за ўсё гэта ўласнапытальныя сказы: *Як аб'яднаць эканамічны рост з экалагічным дабрабытам?* (Звязда, 23.05.2017 г.); *What does this film bring?* (The New York Times, 05.06.2017 г.) ці рытарычныя пытанні: *But was he really 100 percent a villain or more of a powerful pawn caught in the middle of an intergalactic chess match started thousands of years before between the Jedi and the Sith?* (ABCnews, 25.05.2017 г.); *А як жа іначай мы можам думаць?!* (Звязда, 27.04.2017 г.).

Тут таксама трэба адзначыць такую папулярную з'яву, як дубітацыя: *Why did he do it? Stupidity, alcohol, a secret death wish, or an existentialist choice?* (Nautilus, 30.03.2017 г.); *Так што ж у рэшце рэшт змянілася за няпоўныя пяць гадоў? Чаму мы зноў вяртаемся да вышэйшай кваліфі-*

кацыйнай катэгорыі як да пажыццёвай узнагароды? І ці ўсе педагогі падтрымліваюць гэты крок? (Звязда, 10.06.2017 г.). Гэта група пытанняў да ўяўнага суб'яднага, якая дапамагае ў пастаноўцы праблемы, і таму з дапамогай дубітацыі аўтары пачынаюць артыкул, гэта дапамагае ўстанавіць кантакт з чытачом.

Пытальна-адказны ход – прыём, якім часта карыстаюцца як беларускамоўныя, так і англамоўныя аўтары ў рамках дыялагізацыі маналагічнага маўлення. Гэта можа быць як увядзенне поўнай пытальна-адказнай канструкцыі: *Did she find NK, hardly a Joe DiMaggio clone, attractive? Marilyn said certainly not* (The American Spectator, 01.05.2017 г.); *Узнікае пытанне, чаму? А таму, што якасць адукацыі і высокая кваліфікацыя спецыялістаў вызначаюцца не вынікамі іх працы, а рэйтынгамі ўстановы* (Звязда, 23.05.2017 г.), так і няпоўнай, у якой частка падаецца імпліцытна: *Have you ever stood in a high place and felt the urge to jump? Judith Dancoff did one beautiful, clear day on Deception Pass Bridge, a narrow two-lane causeway that ribbons between two islands north of Seattle* (Nautilus, 30.03.2017 г.); *Вам хочацца ведаць, адкуль пайшлі найменні пэўных урочышчаў, лясоў, азёр, што размяшчаюцца ў вашай мясцовасці? Тады дасылайце свае лісты з пытаннямі* (Звязда, 23.05.2017 г.).

Сярод сродкаў сінтаксічнай экспрэсіі, у аснове якіх ляжыць павелічэнне аб'ёму выказвання, найбольш частотнай з'явай выступае парантэза – адзін з самых распаўсюджаных тыпаў устаўных канструкцый. Сказы з парантэзай з'яўляюцца поліпрэдыкатывымі структурамі, у якіх устаўная канструкцыя граматычна не залежыць ад асноўнага сказа і мае значэнне дадатковага паведамлення, аўтарскай ацэнкі: *This prelude was the public's favorite piano solo piece by the composer, nicknamed by critics the «Bells of Moscow» where 1,600 churches then existed (composers rarely name their creations); I have not studied the composer's music – lovely though it is – save for a «Song of India» (2:30) arrangement over 50 years ago, long forgotten* (The American Spectator, 01.05.2017 г.); *Галоўная якасць і мэта «Першадруку» – вядома, здольнасць за кароткі тэрмін расказаць пра адну з найгалоўнейшых беларускіх нагод ганарыцца сабой (уяўляю, як карціна накіроўваецца да публікі ў гарады і вёскі)* (Звязда, 22.04.2017 г.).

Графічнае выдзяленне парантэзы з дапамогай косак, працяжнікаў ці дужак узмацняе яе аўтаномнасць і адасобленасць. На прыкладах з прааналізаванага матэрыялу можна бачыць, што прагматычная сіла ўстаўной канструкцыі не знаходзіцца ў прамой сувязі з яе месцам у сказе.

Калі разглядаць інверсію ў якасці сродку стылістычнага сінтаксісу, трэба мець на ўвазе, што тут істотнага значэння не маюць агульныя прынцыпы аналітычнай і сінтэтычнай пабудовы сказа, якімі адрозніваюцца роднасныя мовы.

Таму асноўная розніца паміж выкарыстаннем інверсіі ў беларускай і англійскай мовах заключаецца ў тым, што беларуская мова валодае высокай ступенню сінтэтычнасці, а англійскую традыцыйна адносяць да аналітычных. Беларуская мова адносіцца да флектыўнага тыпу, таму парадок слоў у ёй (у адрозненне ад англійскай) свабодны. Па гэтай прычыне граматычная функцыя парадку слоў у аналізуемых мовах цалкам адрозніваецца, але на рэалізацыю стылістычнай функцыі гэтае адрозненне амаль не ўплывае: *Up on the roof garden of the Park Hyatt hotel in Moscow sits Simmons today, his wiry hair, like black loft insulation, pulled into a ponytail; At the centre of the Kiss team is a man who will confirm this: Doc McGhee, the music mogul sacked by Jon Bon Jovi after McGhee was convicted for drug smuggling* (Newstatesman, 19.05.2017 г.); *У адбудаваным нанова доме часта бывалі госці, якія па вечарах займалі гаспадара і яго сям'ю цікавымі расповідамі; У 1894 годзе ў Радашкавічах пабраліся шлюбам Люцыя Гнатоўская і Антон Лявцікі – ён жа Ядвігін Ш (ЛіМ, 07.06.2017 г.).* Такім чынам, стылістычная функцыя парадку слоў шырока выкарыстоўваецца як у англійскай мове (з цвёрдым парадкам слоў), так і ў беларускай мове (з больш свабодным словапарадам).

Беларускамоўныя і англамоўныя артыкулы насычаныя рознымі відамі антытэзы, якая ўзмацняе выразнасць шляхам рэзкага супрацьпастаўлення з'яў, паняццяў, думак. Найбольш часта сустракаецца акратэза – від антытэзы, адзін кампанент якой прадстаўляецца больш ярка за кошт выдзялення на фоне іншага: *On the night of the national festivities, Kiss will play the Moscow Olympic Stadium to 15,000 people who'd rather hear «Crazy Crazy Nights» than «The Song of the Volga Boatmen»* (Newstatesman, 19.05.2017 г.); *Серыя мае трывалую папулярнасць сярод чытачоў, перш за ўсё таму, што дае ўнікальную магчымасць паглядзець на нацыянальных класікаў не праз прызму школьнай літаратуры – знізу ўверх, а так, як глядзелі б мы на сучаснікаў – твар у твар* (Звязда, 23.01.2017 г.).

Менш папулярны, але таксама ўжывальны від, – амфітэза, сутнасць якой заключаецца ў апісанні прадмета шляхам называння яго крайніх кропак: *Таксама – евангелісцкую царкву, гэтак сімбіёз даўніны і белацаглянай сучаснасці* (ЛіМ, 29.05.2017 г.); *I found myself staring blankly at the TV, bummed out, but this time interrupted by several calls and emails from concerned friends old and new (my wonderful guides)* (The American Spectator, 01.05.2017 г.).

У якасці сродку інтэнсіфікацыі ў публіцыстычных артыкулах выкарыстоўваецца градацыя: *Loznitsa's extraordinary new film, which screened in competition at Cannes last night, is a wildly ambitious and persistently jaw-dropping odyssey into Russia's heartless darkness, where humans circle one another in predatory spirals, churning up whirlpools of*

violence, corruption and sleaze from which there can be no escape (The telegraph, 26.05.2017); *У серыі сапраўды сабрана самае лепшае – актуальнае, пазачасавае, вечнае* (Звязда, 23.01.2017 г.).

Такім чынам, для публіцыстычнай літаратуры характэрна выкарыстанне розных стылістычных сродкаў, у тым ліку і сінтаксічных, з мэтай уздзеяння на аўдыторыю. Сярод стылістычных прыёмаў, якімі карыстаюцца як беларускамоўныя, так і англамоўныя аўтары, інверсія; умаўчанне;

канструкцыі, у аснове якіх пыталыныя сказы, у тым ліку рытарычныя пытанні, дубітацыя, пыталына-адказы ход; антытэза, градацыя, парантэза. Намі зафіксаваны выпадкі, калі адна сінтаксічная адзінка спалучае ў сабе розныя сродкі стылістычнага сінтаксісу, што значна ўзмацняе ўплыў на чытача. Адзінкі экспрэсіўнага сінтаксісу надаюць нават невялікаму па аб'ёме публіцыстычнаму тэксту экспрэсіўнасць, эмацыянальнасць,сэнсавую ёмістасць.

ЛІТАРАТУРА

1. *Александрова, О. В.* Проблемы экспрессивного синтаксиса. На материале английского языка : учеб. пособие / О. В. Александрова. – М. : Высш. шк., 1984 – 211 с.
2. *Балли, Ш.* Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
3. *Кожина, М. Н.* Стилистический энциклопедический словарь русского языка / М. Н. Кожина. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 696 с.
4. *Маслова, В. А.* Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста : учеб. пособие / В. А. Маслова – Минск : Вышэйшая школа, 1997. – 156 с.
5. *Попов, А. С.* Именительный темы и другие сегментированные конструкции в современном русском языке / А. С. Попов // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. – М. : Наука, 1964. – 256 с.
6. *Акимова, Г. Н.* Экспрессивные свойства синтаксических структур / Г. Н. Акимова // Предложение и текст: семантика, прагматика и синтаксис. – Л. : ЛГУ, 1988. – С. 18–23.
7. *Сковородников, А. П.* Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка / А. П. Сковородников. – Томск, 1981. – 255 с.
8. *Чайка, Н. У.* Тыпалогія канструкцый з эліпсісам дзеяслова ў сінтаксічнай сістэме сучаснай беларускай літаратурнай мовы (на матэрыяле мастацкіх і публіцыстычных твораў) : аўтарэф. дыс. ... д-ра філал. навук : спецыяльнасць 10.02.01 / Н. У. Чайка ; БДУ. – Мінск, 2015. – 44 с.
9. *Русак, В. У.* Экспрэсіўны сінтаксіс праявічых твораў Янкі Сіпакова : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.02.01 / В. У. Русак ; Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы. – Мінск, 2009. – 23 с.
10. *Шандроха, Н. Э.* Экспрэсіўны сінтаксіс : вучэб.-метад. дапам. / Н. Э. Шандроха. – Гродна : ГрДУ, 2002. – 62 с.
11. *Бахтин, М. М.* Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин // Автор и герой. К философским основам гуманитарных наук. – М., 1979. – 47 с.

REFERENCES

1. *Aleksandrova, O. V.* Problemy ekspressivnogo sintaksisa. Na materiale angliyskogo yazyka : ucheb. posobiye / O. V. Aleksandrova. – M. : Vyssh. shk., 1984 – 211 s.
2. *Balli, SH.* Frantsuzskaya stilistika / Sh. Balli. – M. : Izd-vo inostr. lit., 1961. – 394 s.
3. *Kozhina, M. N.* Stilisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar russkogo yazyka / M. N. Kozhina. – M. : Flinta: Nauka, 2006. – 696 s.
4. *Maslova, V. A.* Lingvisticheskiy analiz ekspressivnosti khudozhestvennogo teksta : ucheb. posobiye / V. A. Maslova – Minsk : Vysheystaya shkola, 1997. – 156 s.
5. *Popov, A. S.* Imenitelnyye temy i drugiy segmentirovannyye konstruktssii v sovremennom russkom yazyke / A. S. Popov // Razvitiye grammatiki i leksiki sovremennogo russkogo yazyka. – M. : Nauka, 1964. – 256 s.
6. *Akimova, G. N.* Ekspressivnyye svoystva sintaksicheskikh struktur / G. N. Akimova // Predlozheniye i tekst: semantika, pragmatika i sintaksis. – L. : LGU, 1988. – S. 18–23.
7. *Skovorodnikov, A. P.* Ekspressivnyye sintaksicheskiye konstruktssii sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka / A. P. Skovorodnikov. – Tomsk, 1981. – 255 s.
8. *Chayka, N. U.* Typalogiya kanstruktssy z elipsisam dzeyaslova u sintaksichnay sisteme suchasnay belaruskay litaraturnay movy (na materyyale mastatskikh i publitsystychnykh tvorau) : autaref. dys. ... d-ra filal. navuk : spetsyialnasts 10.02.01 / N. U. Chayka ; BDU. – Minsk, 2015. – 44 s.
9. *Rusak, V. U.* Ekspresiyuny sintaksis prayaichnykh tvorau Yanki Sipakova : autaref. dys. ... kand. filal. navuk : 10.02.01 / V. U. Rusak ; Natsyyanalnaya akademiya navuk Belarusi, Instytut movy i litaratury imya Yakuba Kolasa i Yanki Kupaly. – Minsk, 2009. – 23 s.
10. *Shandrokha, N. E.* Ekspresiyuny sintaksis : vucheb.-metad. dapam. / N. E. Shandrokha. – Grodna : GrDU, 2002. – 62 s.
11. *Bakhtin, M. M.* Problema rechevykh zhanrov / M. M. Bakhtin // Avtor i geroy. K filosofskim osnovam gumanitarnykh nauk. – M., 1979. – 47 s.